

ПЕРСПЕКТИВИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЦІНОВОЇ СИТУАЦІЇ В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Л.В. Сус, аспірант

Житомирський національний агроекологічний університет

У статті досліджено проблеми формування та регулювання цін у ринкових умовах господарювання на продукцію тваринництва. Визначено специфіку ціноутворення в галузі тваринництва. За результатами дослідження окреслено проблему диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію. Надано низку пропозицій щодо оптимальних шляхів ціноутворення в галузі тваринництва та висвітлено роль держави у регулюванні цих процесів.

Ключові слова: ціна, ціноутворення, індекс ціни, диспаритет цін, тваринництво.

Постановка проблеми. Сьогодні цінова ситуація на внутрішньому сільськогосподарському ринку є несприятливою для розвитку галузі тваринництва через високі ціни для споживачів і занадто низькі для товаровиробників. Сучасний їх рівень не забезпечує доступності вироблених продуктів для більшості споживачів, не сприяє розширеному відтворенню виробництва та зміцненню сільськогосподарських підприємств і в результаті не забезпечує відшкодування витрат по переважній більшості продукції тваринництва.

Головне місце серед форм протекціонізму в агропромисловому комплексі займають різні механізми підтримки цін на сільськогосподарську продукцію. На них припадає 75% сумарного еквівалента субсидій виробникам у країнах ЄС; 87% – Японії і близько 50 % – у США і Канаді. Особливо варто виділити Японію, де держава регулює близько 20 % споживчих цін на рис, пшеницю, м'ясо і молочні продукти. У Франції держава здійснює пряме регулювання цін на сільськогосподарську продукцію [1, с. 283].

Аналіз останніх досліджень. Наукові дослідження проблем формування ефективного конкурентоспроможного господарства, вирішення проблем ціноутворення та державної підтримки висвітлено у працях І. Лукінова, С. Дем'яненка,

О. Могильного, Б. Пасхавера, О. Шпичака, Г. Черевка, В. Юрчишина та багатьох інших науковців. Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць з цих питань, не втрачає актуальності означена проблема і в сучасних ринкових умовах господарювання.

Метою статті є аналіз цінової ситуації, що склалася у тваринництві, виокремлення позитивних та негативних тенденцій, що відбуваються в галузі, та визначення можливостей стабілізації цінової ситуації.

Результати дослідження. Найефективніше ціна здатна виконувати свої функції тільки за умов вільного ціноутворення з урахуванням потреб ринку. Але, як свідчить практика, ринкова ціна не здатна враховувати всю специфіку розвитку аграрного сектора економіки та бути засобом регулювання економічних процесів в ньому. Ринкові ціни можуть справляти позитивний вплив тільки в умовах існування добросовісної конкуренції, обмеженого впливу монополій та ефективного функціонування ринкової інфраструктури. Процес регулювання цін є постійно діючим, але відбувається з періодичним його посиленням або послабленням залежно від періодів спаду або зростання економіки.

Інструментами прямого, безпосереднього впливу держави на регулювання цін є установлення фіксованих або граничних рівнів цін, декларування зміни ціни, введення граничних розмірів торговельно – збутової націнки, блокування цін, надання дотацій виробникам товарів, укладання договорів про ціни між державою та підприємствами. Застосування таких інструментів, як пільгові податкові платежі, здійснення кредитування на пільгових основах, введення граничних рівнів рентабельності, квотування обсягів виробництва дає можливість опосередковано регулювати ціни.

Необхідність державного впливу на формування цін на аграрну продукцію зумовлена їхнім низьким рівнем, значними коливаннями за рахунок сезонності, низькою еластичністю попиту і відсутністю паритету цін на аграрну і промислову продукцію. Тому у всіх країнах з ринковою економікою держава упереджено впливає на ціни.

Закон України «Про ціни та ціноутворення» [2] визначає в Україні існування вільних цін та державних регульованих цін, що упроваджуються через встановлення державних фіксованих цін, граничних цін; граничних рівнів торговельної надбавки (націнки) та постачальницько – збутової надбавки (постачальницької винагороди); граничних нормативів рентабельності; розміру постачальницької винагороди; розміру доплат, знижок (знижувальних коефіцієнтів).

Важливим при державному регулюванні цін на аграрному ринку став Закон України "Про державну підтримку сільського господарства" [3]. Ним передбачено державне цінове регулювання продукції тваринництва, а саме – м'ясо та субпродукти забійних тварин та птиці, масло вершкове, молоко сухе. У березні 2013 року не пройшов голосування Закон "Про внесення змін до статті 3 Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" щодо регулювання закупівельних цін на молоко" № 0981. Його положення містили такі основні пункти: обов'язкові закупки молока державою у розмірі 20 відсотків від обсягів річного внутрішнього споживання; скорочення терміну проведення розрахунків при закупівлі не тільки молока і молочних продуктів, а й усіх інших об'єктів державного цінового регулювання; заборона здійснення закупівлі молока у постачальників без укладених у письмовій формі договорів купівлі–продажу.

Нестабільна цінова кон'юнктура аграрного ринку є одним з головних факторів, які впливають на економічні показники діяльності аграрних підприємств. Ріст рівня середньореалізаційної ціни є основною передумовою збільшення розміру доходу та прибутку сільськогосподарських підприємств. У свою чергу ціна в сучасних умовах стає економічним підґрунтям переходу аграрного виробництва на інтенсивну основу та ведення розширеного відтворення сільського господарства в умовах, коли екстенсивний тип відтворення вітчизняного аграрного виробництва не дозволяє товаровиробникам знижувати собівартість сільськогосподарської продукції, ціна залишається єдиним джерелом підвищення рівня прибутковості

та конкурентоспроможності продукції сільського господарства [4, с. 68]

У цілому, протягом останніх років ціни реалізації продукції тваринництва мають тенденцію до зростання (табл. 1). Найбільший приріст ціни був на вовну, що зріс з 2008 р. на 80,09 % і у 2012 р. зафіксовано ціну – 851,3 грн/ц. Середня ціна реалізації яєць збільшилася на 249,6 грн/тис. шт., що склало 66,14 %. Винятком був лише 2009 рік, у якому спостерігалось зменшення ціни при реалізації ВРХ у живій вазі на 7,5 % та молока – на 8,4 %. Причиною цього зниження закупівельних цін є найвищий урожай зернових культур у 2009 р. Це вплинуло на здешевлення концентрованих кормів, а як наслідок падіння ціни на м'ясо ВРХ та молоко [5, с. 168].

Таблиця 1

Середні ціни реалізації основних видів продукції тваринництва в Україні

Продукція	Роки					2012 р. до 2008 р.	
	2008	2009	2010	2011	2012	+ / -	%
Худоба та птиця (жива вага), грн/т	10184,3	10362,9	10797,1	11967,2	13456,9	3272,6	32,13
у т.ч. :							
велика рогата худоба	9414,8	8711,2	9415,0	12096,1	12556,4	3141,6	33,37
свині	13178,0	14152,9	12527,2	13715,4	16144,5	2966,5	22,51
птиця	9390,2	9608,7	10494,5	11279,3	12614,8	3224,6	34,34
Молоко та молочні продукти, грн/т	2065,1	1888,8	2938,7	3041,6	2662,2	597,1	28,91
Яйця, грн / тис. шт.	377,4	403,9	470,6	521,5	627,0	249,6	66,14
Вовна, грн / ц	472,7	346,5	416,5	700,4	851,3	378,6	80,09

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики [6, с. 171].

У 2012 р. основними причинами зниження закупівельних цін молочної продукції на 379,4 грн/т, що становить 12,5 %, є зменшення обсягів реалізації готової продукції на зовнішні ринки у зв'язку з відмовою Російської Федерації від закупівлі вітчизняних сирів, а також наповнення ринку імпортом та

продукцією з інших регіонів. Аналізуючи дані 2013 р., потрібно сказати, що станом на жовтень зафіксовано середні ціни на молоко у розмірі 3297,5 грн/т, яйця – 630,1 грн/тис. шт., що свідчить про їх ріст відносно кінця 2012 р. Інша ситуація на ринку м'яса. Середня ціна реалізації худоби у живій вазі за 9 місяців 2013 р. зменшилася до рівня 12739,1 грн/т, що обумовлено зростанням пропозиції від виробників щодо кількості свиней, ВРХ та птиці на забій.

У такій ситуації антимонопольний комітет України систематично має здійснювати перевірки наявності узгоджених монопольних дій переробних підприємств та наявності факту змови щодо цінової політики на ринку заготівлі м'яса та молока. Закупівельні ціни мають узгоджуватися з урахуванням інтересів селян, закупівельників, а також з огляду на регіональні особливості, потреби споживчого ринку. Держава має взяти тут ініціативу в свої руки, створивши Погоджувальні комісії, які й будуть визначати оптимальну ціну для закупівлі молока та м'яса [7, с. 1].

Ймовірними причинами зміни цінової ситуації в Україні є підвищення платоспроможності попиту населення, а також зростання вартості енергоносіїв і послуг для аграрних формувань. Ціни на сільськогосподарську продукцію значною мірою залежить від цін на продукцію промисловості, що споживається в сільському господарстві.

Стан аграрного сектора значною мірою зумовлений тривалим нееквівалентним обміном між сільським господарством та іншими галузями економіки. Стан цінового паритету відбиває співвідношення індексів цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію промисловості, що використовується для її виробництва (рис. 1).

Державні заходи з метою формування організованого і прозорого аграрного ринку лише у 2008 і 2012 рр. сприяли поліпшенню цінового співвідношення на продукцію тваринництва та промисловості. У 2008 р. індекс цін тваринницької продукції був найвищим за останнє десятиліття. Індекс споживчих цін продукції тваринництва перевищував індекс цін промисловості на 24,4 %. Причинами стрімкого зростання цін

було зменшення валового виробництва продукції тваринництва, особливо скотарства.

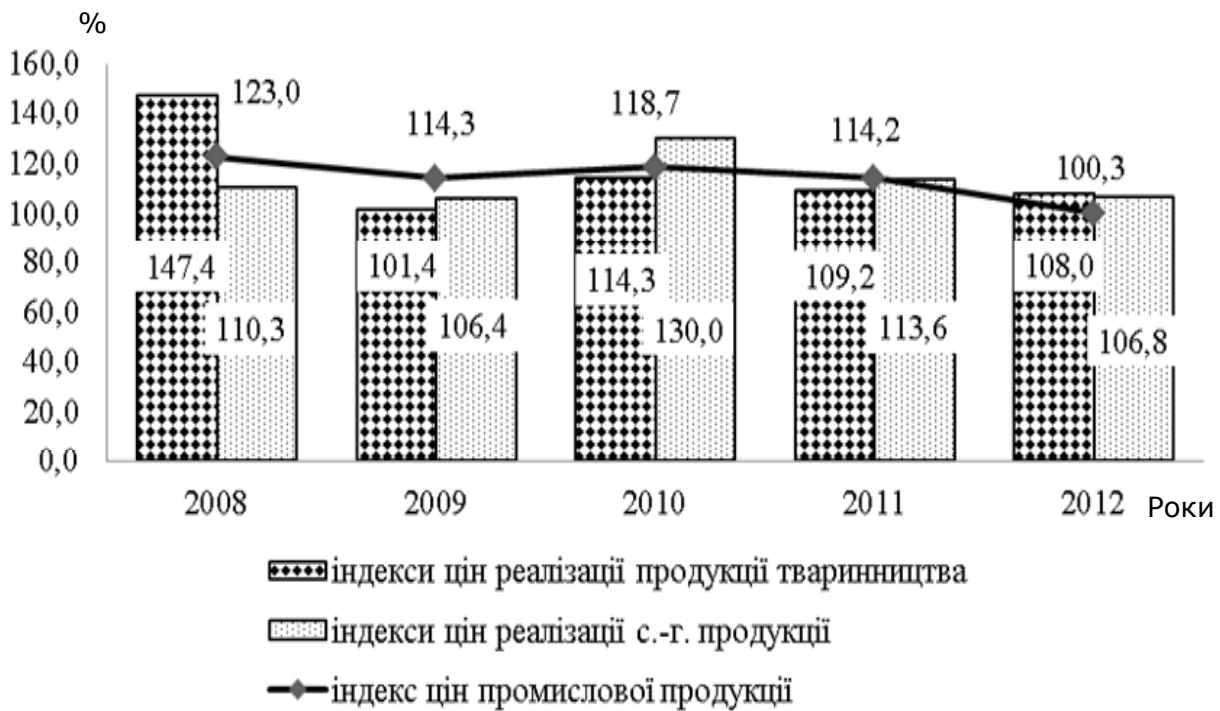

Рис. 1. Динаміка індексів цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію промисловості в Україні, % до попереднього року

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики [6, с. 12, 171].

Враховуючи реальну інфляційну ситуацію, в Україні доцільно розробити і прийняти спеціальний закон, що забезпечив би систему гарантій дотримання цінового паритету для аграрного сектора національної економіки.

Відсутність ефективних, доступних для дрібного товаровиробника каналів реалізації продукції тваринництва є обмежувальним фактором щодо справедливого перерозподілу вартостей у механізмі ціноутворення. Зазнають збитків як товаровиробники, оскільки використовують переважно неорганізовані канали збуту, так і споживачі, які змушені купувати продукцію часто сумнівної якості за вищими цінами.

Нами на прикладі реалізації молока та молочної продукції проаналізовано ціни залежно від каналів реалізації. Продаж молочної продукції на ринку через власні торгові точки є найбільш вигідним каналом збуту, тоді як реалізація про-

дукції для населення в рахунок оплати праці та пайовикам в рахунок оплати за паї є економічно найменш вигідними каналами продажу. У зв'язку з нестачею готівкових коштів сільськогосподарські підприємства змушені використовувати дані канали реалізації своєї продукції. Проведений розрахунок фактичних втрат виробників молока та молочної продукції за окремими каналами підтверджує, що вибір неефективних каналів збуту, а саме реалізація населенню в рахунок оплати праці та пайовикам в рахунок плати за паї, значно погіршує ефективність роботи аграрних підприємств. Зокрема, економічні втрати сільськогосподарських підприємств України від продажу молока у 2010 р. склали 5,3 млн грн, 2011 – 5,6 млн грн, 2012 – 4,5 млн грн, а за 9 місяців 2013 року – 3,3 млн грн. У зв'язку з нестачею готівкових коштів сільськогосподарські підприємства змушені використовувати дані канали реалізації своєї продукції.

З боку держави мають проводитися організаційно-економічні дії щодо покращення процесу забезпечення готівковими коштами виробників галузі тваринництва, а саме:

по-перше, законодавчо ввести пільгове кредитування для закупівельників з метою вчасного розрахунку з виробниками за продукцію;

по-друге, стимулювати виробників до продажу продукції на ринку через власні торгові точки. Сьогодні на ринку є новий спосіб продажу продукції через торгові автомати для розливу молока (молочні автомати). Для держави потрібно відпрацювати механізм використання коштів з державного бюджету на часткову компенсацію (10 %) сільськогосподарським підприємствам витрат на придбання молочного автомату. Цю вільну нішу на ринку молока України мають зайняти саме виробники, а не посередники, як ми вже звикли бачити;

по-третє, налагоджувати механізм ціноутворення сучасними біржовими технологіями. Незважаючи на зростання обсягів біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією, частка її реалізації на біржовому ринку (за спотовими контрактами) в загальному обсязі реалізації не перевищує 5–7%, що дає підстави вважати біржові ціни не репрезен-

тативними. Основними каналами збуту продукції є прямий продаж з полів, реалізація через посередників і лише 1 % через біржу [8, с. 6].

Висновки. Отже, ключовими проблемами процесу ціноутворення в галузі тваринництва України є:

- диспаритет цін;
- наявність неефективних каналів реалізації продукції;
- відсутність необхідного рівня державної підтримки сільському господарству, яка повинна здійснюватися за напрямками, що не суперечать вимогам СОТ.

З боку держави слід зробити кілька конкретних кроків щодо стабілізації цінової ситуації та недопущення необґрунтованого зниження закупівельних цін. Таким чином, удосконалення механізму державного регулювання ціноутворення сприятиме збільшенню обсягів виробництва, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, стабілізації фінансового стану аграрних формувань і забезпеченню продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Рябенко Г.М. Державна підтримка сільського господарства у країнах з розвинутою економікою / Г.М. Рябенко // Інвестиційна економіка. — 2010. — №3 (17). — С.283 — 285
2. Про ціни та ціноутворення [Електронний ресурс] : Закон України від 21 червня 2012 р. №5007 — VI. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007> — 17
3. Про державну підтримку сільського господарства [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
4. Бурдейна Н.М. Ціноутворення і ціни на продукцію сільського господарства / Н.М. Бурдейна // Економіка харчової промисловості. — 2011. — № 4. — С. 67 — 70
5. Микитюк В.М. Відродження галузі скотарства в умовах ринкових трансформацій : монографія / В.М. Микитюк. — Житомир : Житомирський національний агроекологічний університет, 2012. — 508 с.
6. Індекси цін виробників : [статистичний збірник] / за ред. Власенко Н.С. ; Державна служба статистики України. — К., 2013. — 232 с.
7. Державне регулювання цін на молоко: популізм замість рішень? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://blog.liga.net/user/ieremeev/article/11175.aspx>
8. Стан аграрного виробництва та аграрного бізнесу в Україні // Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження про розвиток аграрного сектора економіки в Україні. /За ред. О. Кобзева. — К., 2002.

Л.В. Сус. Перспективы стабилизации ценовой ситуации в отрасли животноводства.

В статье исследованы проблемы формирования и регулирования цен в рыночных условиях ведения хозяйства на продукцию животноводства. Определена специфика ценообразования в отрасли животноводства. По результатам исследования очерчена проблема диспаритета цен на сельскохозяйственную и промышленную продукцию. Приведен ряд предложений относительно оптимальных путей ценообразования в отрасли животноводства и отражена роль государства в регулировании этих процессов.

L. Sus. Perspectives of stabilization of price situation in the livestock industry.

This article analyzes problems of the formation and regulation of prices for animal products under the market conditions. The specificity of pricing in the livestock industry is defined. The dynamics of prices for meat, milk, eggs, and wool for 2008-2012 is shown and analyzed. The study outlines the problem of disparity in the prices for agricultural and industrial products. A number of suggestions on the best ways of pricing in the livestock industry are provided and the role of the state in regulating these processes is highlighted.